

Livscykelhypotesen, konsumtionen och stabiliseringspolitiken

Enligt livscykelhypotesen bestäms hushållens totala konsumtionsnivå av långsiktiga inkomstförväntningar. Tillfälliga inkomstförstärkningar har därför liten effekt på konsumtionen för dessa hushåll. Cirka en tredjedel av de svenska hushållen har ett mera kortsiktigt beteende och låter inkomstförändringar direkt påverka konsumtionen. En tillfällig momssänkning kan locka till ökad konsumtion av varaktiga varor till de tillfälligt lägre priserna. Sådant konsumtionsbeteende omfördelar dock endast konsumtionen i tiden. Uppgången i konsumtionen motverkas troligen snabbt av en nedgång strax före och efter momssänkningen och får därför inte avsedd stabiliseringspolitisk effekt, skriver Bengt Assarsson.

I den stabiliseringspolitiska diskussionen framförs från tid till annan förslag som går ut på att konsumtionen ska stramas åt eller stimuleras med hjälp av finanspolitiska åtgärder. Detta kan tex ske genom förändringar i momsen. Förslag om detta framfördes under den senaste högkonjunkturen i slutet av 1980-talet. Många fäster nu åter tillit till en momssänkning i den offentliga debatten. Såväl ekonomiska proffsdebattörer som akademiska nationalekonomer har kommit med sådana förslag. Således har förslag om en momssänkning framförts av SNS Konjunkturråd, vari ingick flera inflytelserika ekonomer.¹ Bland de politiska partierna har socialdemokraterna föreslagit en momssänkning, liksom LO och en del andra bedömare. Störst uppmärksamhet har väl dock Ekonomikommisionens betänkande fått, där man föreslår en tillfällig momssänkning som (den främsta) me-

toden för att bekämpa den akuta krisen (se SOU 1993:16).² Förslaget om en tillfällig momssänkning har senare förts fram offentligt av Assar Lindbeck vid ett flertal tillfällen.³ Listan över inflytelserika ekonomer som i stabiliseringspolitiskt syfte föreslagit en momssänkning är tillräckligt lång för att man ska ta deras förslag på allvar.

---

* Jag tackar Sören Blomquist, Ingemar Hansson och Henry Ohlsson för kommentarer till en tidigare version av artikeln. Åsikter som framförs här är mina egna och sammanfaller inte nödvändigtvis med Finansdepartementets.

¹ Klas Eklund, Assar Lindbeck, Mats Persson, Staffan Viotti och Hans Tson Söderström ingick 1993 i SNS Konjunkturråd.

² I Ekonomikommisionen ingick ekonomerna Assar Lindbeck, Torsten Persson och Birgitta Swedenborg, statsvetaren Olof Petersson samt de utländska nationalekonomerna Agnar Sandmo och Niels Thygesen.

³ Lindbeck har framfört detta förslag offentligt, bla i ett uttalande för TT den 22 mars 1993. Där betonar Lindbeck att en momssänkning bör vara tillfällig och att den skulle kunna införas under ett år.

Docent BENGT ASSARSSON är högskolelektor i nationalekonomi vid Uppsala universitet. Han är också sakkunnig vid Finansdepartementet.

Analyserar man effekterna av dessa förslag nödgas man dock konstatera att de knappast kommer att få avsedd effekt, dvs att påtagligt öka produktion och sysselsättning i en ovanligt djup konjunkturedgång. Som jag snart ska visa kan förslagen förkastas inte bara med utgångspunkt från etablerad ekonomisk teori, utan även av empiriska erfarenheter från såväl svenska som utländska förhållanden. Ingen av förslagsställarna har hänvisat till empiriska erfarenheter som stöd för sin hypotes. Robert E Hall, en av de främsta experterna på konsumtionsfunktioner, har sammanfattat de empiriska erfarenheterna av tillfälliga och permanenta skatteändringar⁴: den marginella konsumtionsbenägenheten av en tillfällig inkomständering är nära noll och av en permanent inkomständering nära ett. Effekterna av ränteändringar ligger också nära noll, eftersom substitutions- och inkomst-effekter där tycks ta ut varandra. Inter-temporala substitutionseffekter i konsumtionen är också erfarenhetsmässigt små, även om man kan få tillfälliga ökning av konsumtionen av varaktiga varor när priset på konsumtionsvaror tillfälligt faller.

I denna artikel ska jag kortfattat beskriva den dominerande ekonomiska teorin för den aggregerade konsumtionen, livscykelhypotesen, och hur empiriska tester av denna hypotes fallit ut, för svenska och utländska förhållanden. Därefter diskuterar jag effekterna av den senaste tidens förslag om momssänkning, speciellt Ekonomikommisionens förslag om tillfällig momssänkning.

Livscykelhypotesen

Livscykelhypotesen är den för närvarande dominerande teorin för hur konsumenterna väljer sin totala konsumtion och sparande. Denna teori är dynamisk och förklarar hur en nyttomaximerande konsument väljer sin totala konsumtion under osäkerhet om framtida inkomstför-

hållanden. På grund av denna osäkerhet kompletteras teorin med en hypotes om hur förväntningarna bildas. För tillfället är hypotesen om rationella förväntningar förhärskande och har i kombination med livscykelhypotesen visat sig vara mycket fruktbar, inte minst när det gäller formuleringen av empiriska tester. Något slarvigt uttryckt kan man kanske säga att rationella förväntningar innebär att konsumenten inte förbiser lättillgänglig information som är relevant för konsumtionsbesluten.

Frågan är hur konsumenten kommer att bestämma sin totala konsumtion, nu och i framtiden, givet de förväntade framtida inkomsterna? Försörjningsbörd och behov kommer givetvis att variera över livscykeln, men om vi korrigerar för sådant kommer konsumenten enligt teorin att välja en i stort sett helt jämn konsumtionsnivå över tiden.⁵ Det är inte rationellt att leva i lyx ena året och i armod året efter. Det är därför naturligt att inkomsterna varierar betydligt mera än konsumtionen för de flesta konsumenter. Det är således de långsiktigt förväntade inkomsterna som bestämmer konsumtionen. En tillfällig inkomstökning kommer inte att konsumeras omedelbart, utan sprids ut över konsumentens livstid. Om inkomstökningen är tillfällig kommer man att konsumera drygt räntan på inkomstökningen. Det faktum att det är de långsiktiga inkomstförväntningarna som bestämmer konsumtionen kan förklara varför ekonomistuderenter troligen har en högre konsumtionsnivå än socionomstu-

⁴ Se Hall & Taylor [1991]. Denna lärobok används vid universiteten i Stockholm och Uppsala, varför det torde finnas en hel del studenter som har svårt att känna igen sig i den ekonomiska debatten.

⁵ Den över tiden jämna konsumtionsnivån kan motiveras med att nyttan av ytterligare konsumtion är avtagande.

denter. De förras framtida inkomstförväntningar är högre.

Kombinerar vi livscykelmodellen med hypotesen om rationella förväntningar erhåller vi en enkel form på konsumtionsfunktionen⁶:

$$c_{t+1} = \alpha_0 + \alpha_1 c_t + \varepsilon_{t+1} \quad (1)$$

där ε_{t+1} är en helt oförutsägbar slumpvariabel utan mönster. Med rationella förväntningar kan konsumtionsfunktionen tolkas som en prognosfunktion. I tidpunkten t bestämmer konsumenten sin totala konsumtionsnivå under period t , c_t . Denna nivå bestäms av konsumentens inkomster under innevarande period, men också av förväntningarna om framtida inkomster. Med rationella förväntningar utnyttjas all information som finns tillgänglig under perioden t . Den valda konsumtionsnivån kan nu bara ändras om konsumenten erhåller ny information om inkomstutvecklingen som ej var känd under innevarande period. Sådan information får man under perioden $t+1$, då ε_{t+1} blir känd. Ekvationen (1) kan testas empiriskt. Om konsumenterna följer livscykelhypotesen och de framtida inkomsterna kan förutsägas med god precision så ska ekvationen förklara en stor del av konsumtionens variation och residualerna ε_{t+1} vara små och utan ett påtagligt mönster. Vi återkommer till detta senare.

Likviditetsrestriktioner

Det är inte rimligt att tro att livscykelhypotesen till fullo förklarar konsumtionsbeteendet hos *alla* hushåll. Teorin förutsätter att hushållen kan omfördela konsumtionen över tiden, genom att låna under sämre tider med tillfälligt låga inkomster och betala tillbaka under goda tider. Från tid till annan har vi dock i Sverige haft regleringar och kreditrestriktioner som kan ha försvårat för hushållen att göra den önskvärda anpassningen. Konsumenternas beteende kan också av

andra skäl vara mer kortsiktigt än vad livscykelmodellen förutsäger. I så fall blir konsumtionen extra känslig för inkomstförändringar och skulle då bättre förklaras av tex följande ekvation

$$c_{t+1} = \alpha_0 + \alpha_1 c_t + \alpha_2 y_t + \varepsilon_{t+1} \quad (2)$$

där y_t är den disponibla inkomsten och $\alpha_2 > 0$ om hushållen har kreditrestriktioner. Denna utvidgning av ekvation (1) kan användas för att testa livscykelhypotesen. Teorin hävdar att det i period t eller tidigare inte finns någon som helst information, utöver $\alpha_0 + \alpha_1 c_t$, som kan användas för att prognosticera konsumtionen i period $t+1$. All information finns ju samlad i konsumtionsbeslutet i period t . Ytterligare test kan då konstrueras genom att man, utöver c_t , inkluderar t ex c_{t-1} som då enligt teorin *inte* ska påverka konsumtionen i period $t+1$ och man får ytterligare ett test av teorin.

I praktiken stöter man på flera problem när man gör tester av livscykelhypotesen. En del av problemen är av teknisk natur, medan andra gäller en del förenklingar som görs, som t ex det vanliga antagandet att realräntan är konstant över tiden. Vi ska nu diskutera några av dessa problem.

Ränteförändringar och intertemporal substitution

Vanligen antas att realräntan är konstant, men konsumtionen kan påverkas av förändringar i räntan. Varje prisändring har en substitutions- och en inkomsteffekt, så även räntan. När räntan sjunker blir avkastningen på (netto-)sparandet lägre, vilket är inkomsteffekten. De svenska hushållen har förvisso skulder, där räntekostnaderna minskar vid en räntesänkning. Men i genomsnitt har man ett nettosparande som gör att inkomsteffekten av

⁶ Denna ekvation härleddes först av Hall [1978].

en räntesänkning är negativ (sänkt inkomst). Men räntesänkningen innebär också att priset på konsumtion idag i förhållande till konsumtion i morgon faller. Om man ökar konsumtionen idag får man ju avstå förhållandevis mindre av konsumtion i framtiden vid en lägre ränta. Substitutionseffekten motverkar därför inkomsteffekten och det är därför inte orimligt att ränteförändringar får en mycket liten effekt på konsumtionen.

Den intertemporal substitutionseffekten kan dock bli stor om en ränteförändring, eller en förändring i konsumtionens prisnivå, är tillfällig. Då blir det nämligen extra lönsamt för konsumenten att förändra konsumtionen under tiden. Sådana pris- och ränteförändringar ändrar dock endast konsumtionen över en begränsad tidsperiod och innebär inte att konsumenten ändrar sin ursprungliga konsumtionsplan sett över en något längre tidsperiod.

I praktiken är det svårt att separera tillfälliga och permanenta förändringar i räntor och priser. Ibland kan man dock få tillfälle att studera mer eller mindre kontrollerade experiment. Ett sådant är den tillfälliga momssänkningen i Sverige 1974. Effekten av denna studeras nedan.

Konsumtion och stabiliseringspolitik

Konsumtionsfunktionen var ett centralt inslag i den äldre keynesianska stabiliseringspolitiken. Följande ekvation är bekant för alla som läst första kursen i makroekonomisk teori

$$c_t = a + by_t + e_t \quad (3)$$

där b är den marginella konsumtionsbenägenheten och e_t är en oförutsägbar slumpvariabel. Den marginella konsumtionsbenägenheten ansågs tidigare normalt vara hög⁷, men man insåg snart att man måste skilja mellan permanenta och tillfälliga inkomståndringar.

Vi kan teoretiskt dela upp den faktiska

inkomsten i en permanent och en tillfällig del, som man gör i den *permanent inkomsthypotesen*. Den tillfälliga inkomsten antas ofta vara slumpmässig och oförutsägbar, liksom e_{t+1} ovan. Den permanenta inkomsten kan antas öka år från år i en viss takt, och tillväxttakten förändras på ett oförutsägbart sätt. Enligt teorin är konsumtionen lika med den *permanent inkomsten* och kommer att växa i takt med den permanenta inkomsten. Konsumtionen förändras därmed på ett oförutsägbart sätt när tillväxttakten i den permanenta inkomsten förändras. Den permanenta inkomsthypotesen leder därför fram till en konsumtionsfunktion som har samma utseende som ekvation (1) ur livscykelhypotesen.

Enligt den permanenta inkomsthypotesen är alltså den marginella konsumtionsbenägenheten av en ändring i den permanenta inkomsten hög (nära ett) och av en tillfällig inkomståndring mycket låg (nära noll). Ur stabiliseringspolitisk synvinkel är det därför viktigt att skilja mellan inkomståndringar som är permanenta respektive tillfälliga. Härvid är ju stabiliseringspolitiska åtgärder definitionsmässigt kortsiktiga och tillfälliga, varför ekonomisk politik som syftar till att påverka konsumtionen via inkomsterna enligt livscykel- och den permanenta inkomsthypotesen har små effekter.

Empiriska resultat

Efter denna teoretiska genomgång ska jag visa några av de empiriska resultat som finns om livscykelhypotesen och konsumtionsfunktionen. Först ska vi granska om livscykelhypotesen i stort utgör en relevant teori för att förklara utvecklingen av per capita-konsumtionen, speciellt i Sverige. Därefter ska vi granska storleken

⁷ Typiska antaganden i läroböckerna var värden kring 0,8. Detta gav stora multiplikatoreffekter för förändringar i den ekonomiska politiken.

på den marginella konsumtionsbenägenheten samt analysera effekten av den tillfälliga momssänkningen i Sverige 1974.

Låt oss först konstatera att det är få teorier som utsatts för en så ingående och omfattande prövning som livscykel- och den permanenta inkomsthypotesen. Här medger utrymmet endast en kortfattad redovisning av de huvudsakliga resultaten av dessa empiriska undersökningar.

Tester av livscykelhypotesen

Som vi sett ovan kan livscykelhypotesen testas med hjälp av statistisk analys av t ex ekvation (2). Det finns ett antal tekniska problem med denna typ av tester, men de har utförts i olika versioner för ett stort antal länder, bl a Sverige.

En huvudslutsats av dessa undersökningar är att livscykelhypotesen ger en god approximation av konsumtionsbeteendet. Avvikelse finns, men dessa är så pass små att det är rimligt att behålla livscykelmodellen som huvudhypotes. Livscykelhypotesen förklarar så mycket av variationen i den totala konsumtionen att det finns ett relativt litet utrymme för avvikelser, t ex på grund av likviditetsrestriktioner. Avvikelserna är statistiskt signifikanta men ekonomiskt marginella.

I Assarsson [1991] testas livscykelmodellen för perioden 1963–89 för konsumtionsutgifterna per capita för icke varaktiga, delvis varaktiga samt varaktiga varor. Livscykelmodellen, i det här fallet en något modifierad variant av ekvation (1) förklarar 98, 98 respektive 91 procent av den totala variationen i konsumtionsutgifterna för respektive varugrupp för av SCB säsongrensade kvartalsdata.⁸

Lägger man här till effekten av likviditetsrestriktioner genom att till den grundläggande ekvationen lägga den disponibla inkomsten, d vs modellen (2), erhåller vi ett test av själva modellen och ett mått på i vilken grad konsumtionen är överkänslig för inkomstförändringar.⁹ Testet utfaller så att man på ca tio procents signifikans-

nivå kan förkasta att inkomsten i period t inte har någon betydelse för konsumtionen i period $t+1$. Ungefär samma resultat erhålles för samtliga varaktighetskategorier.

Det är också intressant att se hur stor skillnaden är mellan den faktiska konsumtionen och den konsumtion som förutsägs av livscykelmodellen respektive en keynesiansk konsumtionsfunktion.¹⁰ I *Figur 1* och *Figur 2* redovisar vi dessa respektive skillnader som residualer från respektive ekvation (1) och (3). Där kan man tydligt se att residualerna från livscykelmodellen (1) i *Figur 1* är betydligt mindre än residualerna från den keynesianska konsumtionsfunktionen (3) i *Figur 2*. Residualerna från den keynesianska konsumtionsfunktionen visar dessutom ett tydligt seriellt korrelerat mönster, d vs residualen i period $t+1$ är korrelerad med residualen i period t . Detta tyder på att den keynesianska konsumtionsfunktionen är en felspecification, d vs att konsumtionen inte enbart förklaras av den för stunden rådande inkomsten.

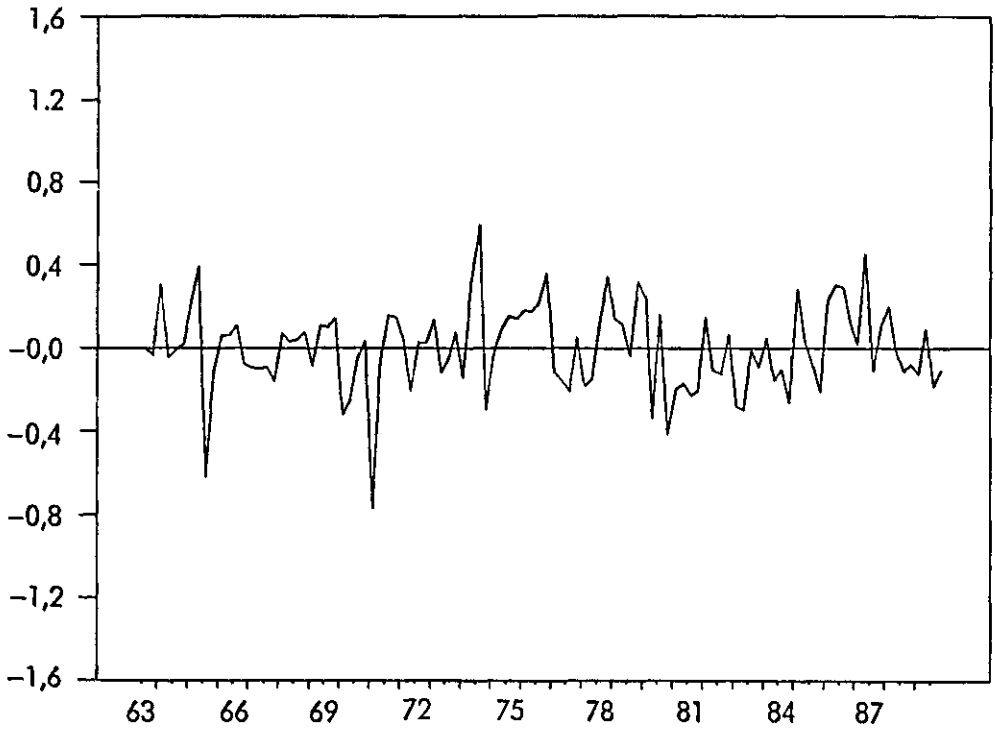
Som vi tidigare påpekade är avvikelserna från den konsumtionsplan som förutsägs av livscykelmodellen tämligen marginella. Detta kan man se om man beräknar den genomsnittliga absoluta residualen från livscykelmodellen i ekvation (1), och se hur denna residual förändras när modellen ändras, t ex när vi tar hänsyn till likviditetsrestriktioner. För icke varaktiga varor och tjänster är konsumtionen under perioden i genomsnitt knappt 9000 kronor per kvartal och det genomsnittliga absoluta felet med livscykelmodellen drygt 100 kronor per kvartal. Tar man hänsyn till likviditetsrestriktioner

⁸ En modifiering krävs för varaktiga varor (se Mankiw [1982] eller Assarsson [1991]).

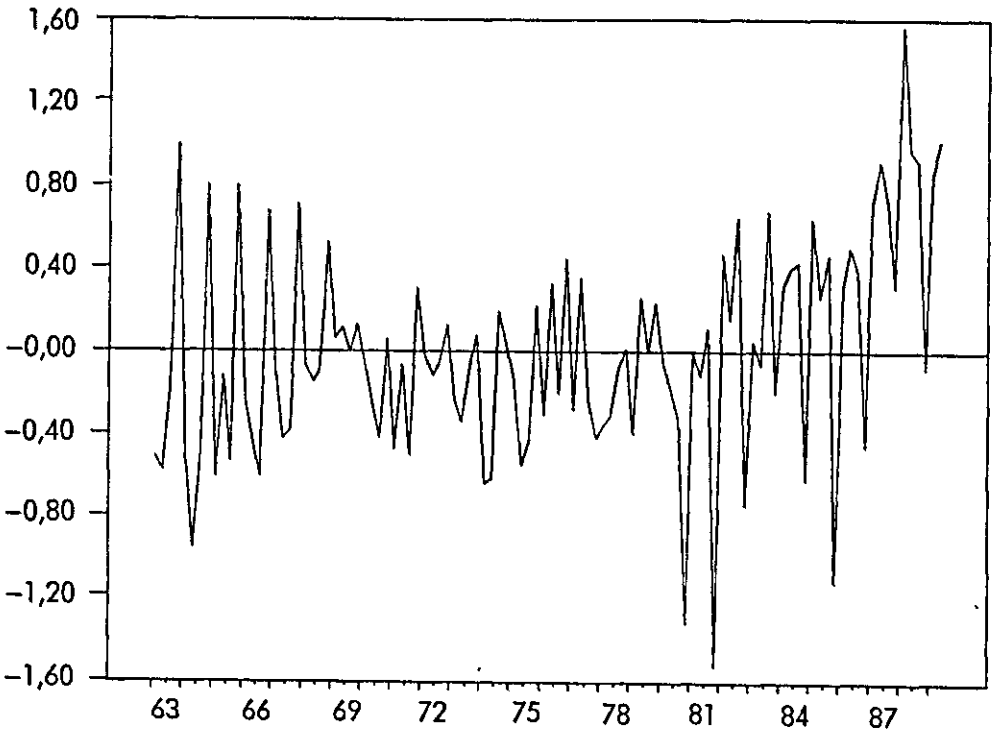
⁹ Detta test har utvecklats av Flavin [1981].

¹⁰ Det innebar att vi jämför ϵ_{t+1} i (1) med ϵ_t i (3).

Figur 1 Residualer ε_{t+1} från livscykelmodell.

Figur 2 Residualer e_t från keynesiansk konsumtionsfunktion.

ner reduceras det genomsnittliga absoluta felet med knappt 40 kronor per kvartal. För varaktiga varor är den genomsnittliga konsumtionen drygt 1000 kronor per kvartal, medelfelet med livscykelmodellen knappt 100 kronor och reduktionen då man tar hänsyn till likviditetsrestriktioner ca 10 kronor per kvartal. Likviditetsrestriktioner tycks således ha haft en signifikant, men ekonomiskt marginell betydelse för konsumtionen.

Denna typ av tester med aggregerade data har även gjorts för andra länder, med liknande resultat. För aggregerade data redovisar Campbell & Mankiw [1991] resultat för flera länder, bl a Sverige. I deras modell har en del av hushållen ett kortsiktigt konsumtionsbeteende, som innebär att man konsumerar hela inkomstökningen. Övriga hushåll följer livscykelhypotesen och har en marginell konsumtionsbenägenhet som ligger nära ett. För Sverige har ca 25 procent av hushållen ett kortsiktigt konsumtionsbeteende. Detta är något lägre än för de flesta andra länder.

Ovanstående undersökningar använder aggregerade data, men det finns också några undersökningar som använder mikrodata, upplagda som paneler där man kan följa hushållen över en längre tid. Sådana undersökningar har bl a gjorts för USA och Kanada. Hall & Mishkin [1982] visar att ca en tredjedel av hushållen har ett kortsiktigt konsumtionsbeteende och att övriga följer livscykelhypotesen. Attanasio & Browning [1992] erhåller liknande resultat.

Slutsatsen man kan dra av dessa undersökningar är att en majoritet av, men inte alla, hushåll följer livscykelhypotesen. Det gör att livscykelmodellen förklarar aggregerade data väl, även om det finns avvikelser.

Marginella konsumtionsbenägenheter

En slutsats från livscykelmodellen är att den marginella konsumtionsbenägenheten av en permanent inkomständring är nära ett, men av en tillfällig inkomständring nära noll. I den stabiliseringspolitiska diskussionen är det tillfälliga inkomständeringar som är aktuella. Om alla hushåll följde livscykelhypotesen, och realräntan inte var orimligt hög, skulle en tillfällig skatteändring i stort sett inte alls påverka den totala konsumtionen och stabiliseringspolitiken vara ineffektiv. Som vi tidigare såg kan vi emellertid räkna med att en del av hushållen har ett kortsiktigt konsumtionsbeteende. Med ca en fjärdedel sådana hushåll i Sverige¹¹ skulle alltså den marginella konsumtionsbenägenheten vid en tillfällig ändring av inkomstskatten vara omkring 0,2–0,3.

En numera populär metod för att beräkna de marginella konsumtionsbenägenheterna är att använda sk *felkorrigeringsmodeller*.¹² I dessa studeras sambanden mellan konsumtion och inkomst och/eller förmögenhet. Man beskriver jämviktssamband och den dynamiska anpassningen kring dessa jämvikter. Som vi såg ovan var ett sådant samband i den permanenta inkomsthypotesen att konsumtionen är lika med den permanenta inkomsten. I felkorrigeringsmodellen brukar detta införas som ett långsiktigt jämviktssamband mellan konsumtion och faktisk inkomst. Konsumenten anpassar sedan sin konsumtion på grund av kortsiktiga inkomstförändringar och genom att korrigera avvikelser från den långsik-

¹¹ Enligt Campbell & Mankiw [1991].

¹² En av de första tillämpningarna av denna typ av modell var just en konsumtionsfunktion, den sk DHSY-modellen, se Davidson m fl [1978].

tiga jämvikten som kan uppstå.¹³

I modellen kan man beräkna den marginella konsumtionsbenägenheten av en kortsiktig respektive en långsiktig inkomständering. Ibland påtvingar man modellen en långsiktig marginell konsumtionsbenägenhet som är ett. Man kan också beräkna i vilken grad man korregerar konsumtionen för den senast observerade avvikelser från jämvikt.

För svenska kvartalsdata blir den kortsiktiga elasticiteten 0,36 och ett 95-procentigt konfidensintervall 0,28–0,43. Detta är något högre än de siffror som Campbell & Mankiw [1991] erhållit. Den estimerade långsiktiga elasticiteten ligger nära ett för de totala konsumtionsutgifterna per capita. Beräkningarna visar också att man inom loppet av två kvartal korregerar för ojämvikter i konsumtionen.¹⁴

Berg & Bergström [1991] har estimerat en liknande modell, men inkluderat finansiell förmögenhet i den långsiktiga jämviktsrelationen. Anpassningen av deras modell blir bättre när förmögenhetsvariabler inkluderas och den kortsiktiga marginella konsumtionsbenägenheten ligger i linje med mina och Campbell och Mankiws resultat ovan.

Även för utländska förhållanden har man uppskattat de kortsiktiga marginella konsumtionsbenägenheterna som relativt små, vilket bla sammanfattats i Hall & Taylor [1991].

Även om den marginella konsumtionsbenägenheten är omkring 0,25 skulle man kunna hävda att det är tillräckligt högt för att t ex en momssänkning skulle vara motiverad ur stabiliseringspolitisk synvinkel. I nuvarande statsfinansiella läge är det dock svårsmält med följande fakta: Om den marginella konsumtionsbenägenheten är 0,25 krävs det en momssänkning med över 5 procentenheter för att den totala konsumtionen ska öka med 5 miljarder kronor. Om företagen vet att denna stimulans är tillfällig dämpas dessutom effekten på sysselsättningen.

Tillfällig momssänkning och intertemporal substitution

Om man i stället för inkomstskatten ändrar mervärdesskatten kommer inte bara den reala disponibla inkomsten att ändras utan även det intertemporal priset. Hushållens incitament att utnyttja tillfälliga prisändringar kan då leda till *tillfälligt* ökad konsumtion. Det är sådana tankar som ligger bakom bla Ekonomikommisionens förslag om en tillfällig momssänkning i Sverige. Vid en tillfällig prissänkning ändrar man konsumtionen över tiden, så att man konsumerar mera nu och mindre senare. Framför allt är det inköp av varaktiga konsumtionsvaror som tidigareläggs. Men sådana inköp kan också skjutas upp när en tillfällig momssänkning annonseras och ännu inte trätt i kraft. En tillfällig momssänkning innebär också att den disponibla inkomsten tillfälligt stiger och kan därför ge en viss ytterligare stimulans.

Som vi har förstått av den teoretiska genomgången är detta vanskliga stabiliseringspolitiska instrument. Den marginella konsumtionsbenägenheten av en tillfällig eller kortsiktig inkomständering är förmodligen låg. Den intertemporal substitutionseffekten av en tillfällig momsförändring kan vara stor. Men det är fråga

¹³ Vi kan beskriva modellen i ekvationen $\Delta c_t = b_0 + b_1 \Delta y_t + b_2 (c_{t-1} - \lambda y_{t-1})$. Variablerna är vanligen logaritmerade, så att $100 \Delta c_t$ ungefär är den procentuella förändringen i konsumtionen. Egna beräkningar för svenska kvartalsdata visar att $b_1 = 0,36$, $b_2 = -0,59$ och att λ ligger nära ett.

¹⁴ Man skulle kunna tänka sig att konsumenten är mer benägen att justera konsumtionen då man konsumerar för mycket än då man konsumerar för litet, p g a att man är ovillig att avstå från privilegier. Nordblom [1993] visar också att det tar längre tid att dra ner en för hög konsumtion än att höja sin konsumtion från en alltför låg nivå. Skillnaden är dock inte statistiskt signifikant.

om en omfördelning av konsumtionen och även här kan därför effekten, beroende på det exakta tidsperspektivet, bli liten och svår att förutsäga. För att få en någorlunda träffsäkerhet borde konsumenternas reaktion innebära att planerade inköp ganska långt fram i tiden tidigare läggs. Annars riskerar man att uppgången i konsumtionen *snabbt* kompenseras av en åtföljande minskning.

Såvitt jag kan bedöma har varken Ekonomikommissionen eller andra förslagsställare i debatten hänvisat till empiriska erfarenheter, trots att det finns en mångfald sådana och en viss konsensus på området utvecklats. Här ska jag redovisa slutsatserna av internationella och svenska erfarenheter och komplettera med beräkningar avseende effekterna av den tillfälliga momssänkningen i Sverige under andra och tredje kvartalet 1974.

I *Figur 3* och *Figur 4* visas hur konsumtionen utvecklats under perioden 1970–79. I *Figur 3* visas utvecklingen av den totala konsumtionen. Den faktiska konsumtionen jämförs med den trendmässiga utvecklingen. Det framgår att den totala konsumtionen ökar kraftigt under de kvartal år 1974 då momsens sänktes. Vi ser emellertid också att konsumtionen sjönk såväl direkt före som direkt efter momssänkningen, liksom att den största effekten av sänkningen erhålles det tredje kvartalet 1974, dvs omedelbart före återgången till den tidigare högre skattesatsen. Den totala konsumtionen ökar under 1974:2–1974:3 med sammanlagt knappt 6 procent. Konsumtionen av varaktiga varor ökar under samma period med ungefär 28 procent (*Figur 4*).

Det är alltså främst konsumtionen av varaktiga varor som stimuleras då momsen sänks och hushållen kan t o m finansiera detta med en viss nerdragning av konsumtionen av icke varaktiga varor och tjänster, som faktiskt minskar något. En slående egenskap i konsumtionsmönstret är dock att ökningen av inköpen av varaktiga varor är högst tillfällig. Om man be-

aktar konsumtionen under kvartalen närmast före och efter skatteförändringen ser man att den totala effekten även under ett så kort tidsperspektiv som ett år blir helt marginell.

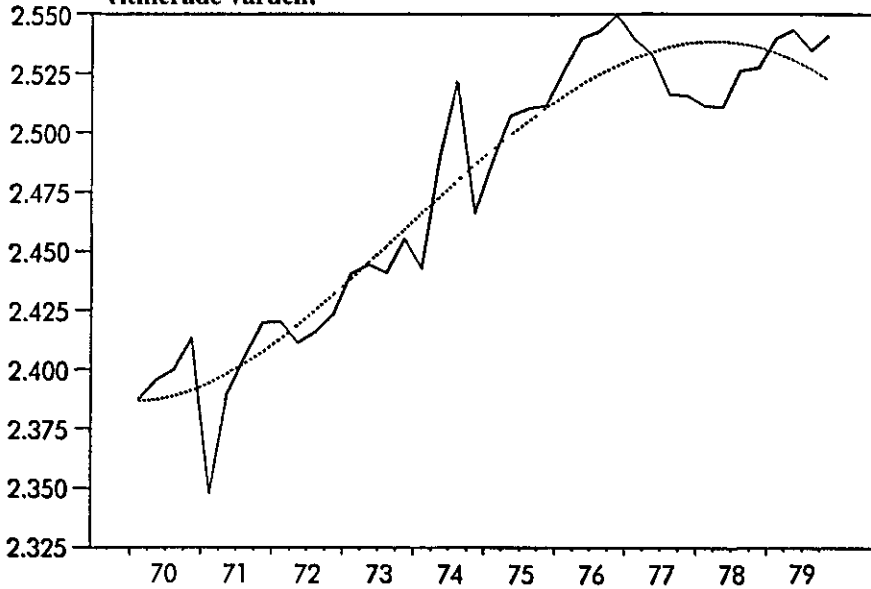
Inköpen av varaktiga varor ligger under första och fjärde kvartalet 1974 klart under trenden och inköpen under *hela* året är inte signifikant skilda från trenden. Detta konsumtionsmönster är konsistent med livscykelhypotesen, där hushållen väljer en konsumtionsbana över tiden med liten variation. Utvecklingen av den totala konsumtionen i Sverige förklaras, som vi tidigare såg, väl av denna modell. Det visar sig också att konsumtionen under hela år 1974 inte avviker från den konsumtionsbana som predikteras av livscykelmodellen.¹⁵

Den tillfälliga momssänkningen åstadkommer alltså endast en omfördelning av konsumtionen i tiden. Denna omfördelning tycks dock ske så att de ökade inköpen i samband med momssänkningen snabbt kompenseras av minskade inköp strax före och efter momssänkningen. En tillfällig momssänkning är därför ett mycket trubbigt stabiliseringspolitiskt instrument.

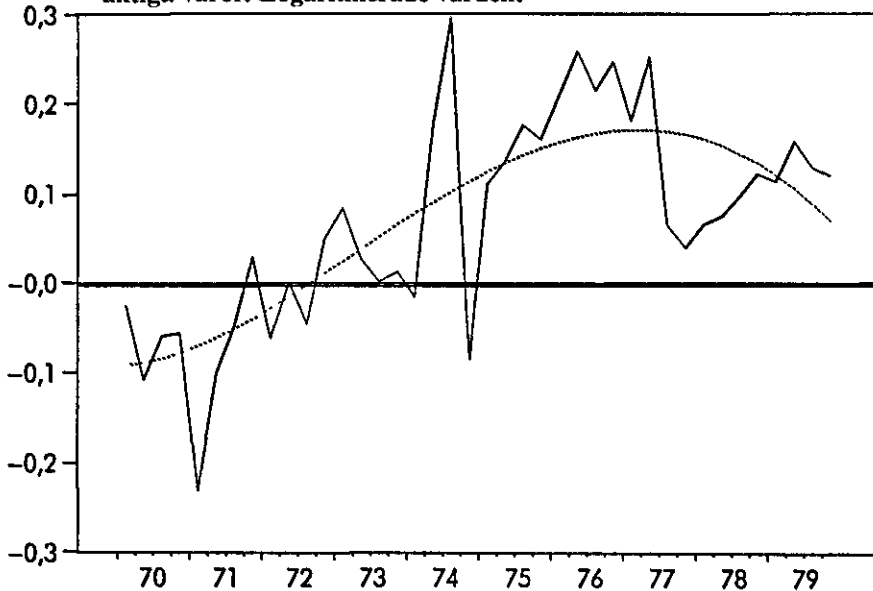
Om momssänkningen görs tex andra halvåret 1993 kan konsumtionen sjunka relativt kraftigt under första halvåret 1994, som en kompensation för den tidigarelagda konsumtionen. Man kan i stället välja en momssänkning som blir mera varaktig, tex består under hela året 1994. I sådana fall är det troligt med en *smärre* uppgång i konsumtionen fram till slutet av 1994, då den dominerande effekten uppstår. Uppgången av inköpen under denna period torde dock kompenseras snabbt av en minskning av inköpen under 1995.

¹⁵ Detta test har jag utfört genom att till en konsumtionsfunktion harledd från livscykelmodellen lägga en sk dummyvariabel som har värdet 1 för de fyra kvartalen 1974 och annars är noll. Denna variabel är dock inte statistiskt signifikant.

Figur 3 Faktisk konsumtion och trendkonsumtion 1970–79. Total konsumtion. Logaritmerade värden.

Figur 4 Faktisk konsumtion och trendkonsumtion 1970–79. Total konsumtion av varaktiga varor. Logaritmerade värden.

Hushållens konsumtionsplanering lägger därför allvarliga hinder i vägen för den typ av konjunkturpolitik som nu föreslås från flera håll.

Min analys understöds också av internationella empiriska erfarenheter. Där har livscykelhypotesen som regel befun-

nits vara en god approximation av konsumtionsbeteendet i många länder och avvikelserna har varit, om än signifikanta, av ekonomiskt relativt ringa betydelse. Intertemporala substitutionseffekter, som uppstår vid pris- och ränteförändringar, kan också betraktas som små

för den totala konsumtionen, även om konsumtionen (och speciellt inköpen) av varaktiga varor tillfälligt kan påverkas.¹⁶

Vid en bedömning av momssänkningen ur stabiliseringspolitiskt perspektiv bör man ta ställning till den samlade effekten på aggregerad efterfrågan och då är importinnehållet i den ökade konsumtionen av intresse. Eftersom den ökade konsumtionen främst gäller varaktiga varor, som till största delen består av motorfordon, är importandelen av den ökade konsumtionen hög.

Slutsatser

Sammantaget visar de empiriska erfarenheterna för svenska såväl som för utländska förhållanden att konsumenterna i grova drag följer livscykelhypotesen, men att icke obetydliga undantag finns. Ca 25 procent av en tillfällig inkomstförstärkning kan tänkas konsumeras. Vid en tillfällig momssänkning är dock omfördelningen av konsumtionen över tiden osäker, eftersom det förefaller troligt att momssänkningen framför allt tidigare lägger inköp som skulle gjorts i den allra närmaste framtiden. Sammantaget pekar detta på att man skulle behöva sänka momsen från 25 till 20 procent för att öka konsumtionen med 5 miljarder kronor per år.

Med tanke på en momssänkings statsfinansiella effekter och dess effekter på förtroendet för den svenska budgetpolitiken är det min bedömning att en tillfällig momssänkning i nuvarande ekonomiska läge är mindre välbetänkt. Man kan inte heller utesluta att en momssänkning minskar förtroendet för den ekonomiska politiken och tilltron till regeringens förmåga att kontrollera budgetutvecklingen. Med denna empiriska bakgrund förefaller också de förslag som framförs i debatten mindre välgenomtänkta.

Referenser

- Assarsson, B, [1991], "The Stochastic Behaviour of Durables and Nondurables Consumption in Sweden". Working Paper 21, Department of Economics, Uppsala University.
- Attanasio, OP & Browning, MJ, [1992], "Consumption over the Life Cycle and over the Business Cycle". Stencil, Stanford University.
- Berg, L & Bergström, R, [1991], "A Quarterly Consumption Function for Sweden 1970-1989". Research Report 91-5, Department of Statistics, University of Uppsala.
- Campbell, JY & Mankiw, NG, [1991], "The Response of Consumption to Income. A Cross-Country Investigation". *European Economic Review*, årg 35, s 735-767.
- Davidson, JEH, Hendry, DF, Srba, F. & Yeo, S., [1978], "Econometric Modelling of the Aggregate Time-Series Relationship between Consumers' Expenditure and Income in the United Kingdom". *Economic Journal*, årg 88, s 661-692.
- Flavin, MA, [1981], "The Adjustment of Consumption to Changing Expectations About Future Income". *Journal of Political Economy*, årg 89, nr 6, s 974-1009.
- Hall, RE, [1978], "The Stochastic Implications of the Life Cycle-Permanent Income Hypothesis: Theory and Evidence". *Journal of Political Economy*, årg 86, nr 6, s 971-987.
- Hall, RE, [1988], "Intertemporal Substitution in Consumption". *Journal of Political Economy*, årg 96, nr 2, s 339-357.
- Hall, RE & Mishkin, FS, [1982], "The Sensi-

¹⁶ Mankiw [1985] visar att ränteeffekterna för varaktiga varor är relativt stora, speciellt vid tillfälliga ränteförändringar. Vid en räntesänkning kompenseras dock i viss mån den ökade konsumtionen av varaktiga varor av en minskad konsumtion av icke varaktiga varor och tjänster. Campbell & Mankiw [1991] har uppmätt mycket små effekter på konsumtionen av ränteförändringar, för Sverige och för flera andra länder. Deras resultat ligger i linje med Hall [1988] som för livsmedelskonsumtionen uppmätt en intertemporal substitutionselasticitet nära noll.

- tivity of Consumption to Transitory Income: Estimates from Panel Data on Households". *Econometrica*, årg 50, nr 2, s 461–481.
- Hall, R E & Taylor, J B, [1991], *Macroeconomics. Theory, Performance, and Policy*. Tredje utg. W W Norton & Company, New York & London.
- Mankiw, N G, [1982], "Hall's Consumption Hypothesis and Durable Goods". *Journal of Monetary Economics*, årg 10, s 417–425.
- Mankiw, N G, [1985], "Consumer Durables and the Real Interest Rate". *Review of Economics and Statistics*, årg 67, s 353–362.
- Nordblom, K, [1993], "Asymmetri i den marginella konsumtionsbenägenheten?" C-uppsats i nationalekonomi, Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- SOU 1993:16, *Nya villkor för ekonomi och politik*. Ekonomikommissionens rapport. Allmänna Förlaget, Stockholm.